

УДК 37.091.322:504

Світлана Буднік, Аліна Капігула –
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Екологічний напрям діяльності гуртка «Декоративний акваріум»

У статті досліджено актуальну проблему екологічного виховання учнів та студентів під час гурткової роботи. Висвітлено важливість акваріумної справи у формуванні екологічної культури вихованців гуртка юних акваріумістів. У статті наголошено що найбільш ефективними на заняттях гуртка «Декоративний акваріум» виявилися такі інтерактивні методи як мозковий штурм, дискусія, метод «прес», акваріум, активізуюча вікторина, робота в парах або групах, метод проектів тощо. В роботі подано опис композиції декоративного акваріума на тему «Природа та людина, до й після». Зроблено висновок про екологічний напрям діяльності гуртка «Декоративний акваріум».

Ключові слова: екологічне виховання, гурток, декоративний акваріум, гурткова робота.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одна з основних ідей модернізації освіти та виховання – ідея розвитку екологічної грамотності підростаючого покоління. Вона пов'язана зі здатністю молоді безпосередньо відповідати за не лише власне, але й суспільне благополуччя. Екологічна культура, що сформована на основі ціннісного ставлення до природи, – обов'язкова умова сталого розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль педагогічного середовища як чинника формування особистості підкреслено багатьма видатними педагогами минулого (Я. Корчак [6], П. Лесгафт [9], А. Макаренко [10], В. Сухомлинський [14], К. Ушинський [15]).

Роль позакласної роботи, зокрема гуртка, розглянуто в статті Л. Бобильова [3]. Науковець підкреслює значення позакласної роботи в екологічному вихованні молодших школярів.

Проблемою підвищення екологічної культури молоді займаються такі науковці, як І. Абалкіна [1], О. Дрейер [4], Л. Курняк [8], В. Лось [4], Л. Морозова [11], Г. Науменко [12].

Мета статті – дослідити екологічний напрям гуртка «Декоративний акваріум».

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічне виховання – це організований і цілеспрямований процес формування сукупності наукових знань про природу й суспільство, поглядів і переконань, які забезпечують становлення відповідального ставлення молоді до природи, реальним показником якого є практичні дії учнів та студентів стосовно природного середовища, що відповідають нормам людської моральності [8, с. 32].

Формування екологічної свідомості молодого покоління повинно відбуватися на всіх етапах розвитку й становлення людини. У цьому процесі потрібно брати участь практично всій громадськості, але особливу роль відведено сім'ї, вихователям та педагогам.

Екологічне виховання в школі потрібно починати з молодшого шкільного віку, оскільки в цей час набуті знання можуть надалі перетворитися в міцні переконання. Спочатку діти вчаться помічати прекрасне та незвичне навколо себе, навчаються спостерігати, милуватися природою, посилено охороняти їх, не шкодити, робити довкілля чистішим. Важливий аспект психологічної підготовки підростаючого покоління у сфері екологічного виховання – формування почуття співпричетності, відповідальності; розуміння необхідності піклування про природу; готовність жити в злагоді з нею й відповідно до її законів. Коли ці риси стануть властиві більшості молодших школярів, то на наступних етапах (5-9-ті, 9-11-ті класи) результативність роботи з екологічного виховання, маючи міцне підґрунтя, проводитиметься значно ефективніше.

Шкільний етап ґрунтується на позитивному емоційному досвіді спілкування з природою й розвитку вже набутих знань, умінь, навичок та переконань у необхідності жити в злагоді з природою. Він є основою для формування екологічної культури молодого громадянина. Це основна ланка екологічної освіти.

Розпочатий у родині, дошкільній установі, школі процес екологічної освіти й виховання логічно та органічно повинен продовжуватись у вищій школі на більш високому рівні.

Що стосується студентської молоді, то ця робота вже має більш глибоке духовне й практичне спрямування. Основа екологічного виховання студентів – екологічно зорієнтована педагогіка. Вона охоплює принцип природовідповідності, екологію соціального середовища, екологію внутрішнього світу людини, екологізацію навчання та виховання [7].

Вищу екологічну освіту спрямовано, з одного боку, на завершення формування екологічної культури фахівців за різним фахом, а, з іншого – на підготовку спеціалістів із профільною вищою екологічною освітою різних рівнів, які відрізняються за ступенем глибини, ґрунтовності й специфікою підготовки спеціалістів.

Екологічна освіта у ВНЗ реалізується за посередництва нормативних базових дисциплін для фахівців усіх спеціальностей, екологізації, всього навчального процесу, проведення ознайомчих і виробничих практик студентів, виховного процесу як в аудиторний, так і позааудиторний час, а також завдяки фаховій екологічній освіті на відповідних кафедрах закладів освіти.

Особливе значення має екологічна освіта для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів, майбутніх вихователів і вчителів, які разом із загальним високим рівнем екологічної культури мають опанувати методику екологічної виховної роботи.

Визначну роль у формуванні знань, умінь і навичок з екології в навчальних закладах відіграє заохочення дітей до гурткової роботи еколого-натуралістичного спрямування та участі в різноманітних заходах як формах організації позашкільної освіти. Поширення гуртків екологічного спрямування має важливе значення для формування екологічного світогляду підростаючого покоління [13, с. 4].

Гурткова робота дає великі можливості для виховання відповідальності за доручену справу, ініціативності, принципової вимогливості, взаємодопомоги. У гуртку учні спільно долають труднощі задля досягнення поставленої мети [5].

Тому в школах велику увагу приділяють екологічній роботі та природоохоронній діяльності, однією з форм якої є робота гуртка «Декоративний акваріум».

Метою гуртка – розвиток творчих здібностей, дослідницьких навичок, екологічного й естетичного виховання; об'єднання дітей різних вікових груп за спільними інтересами, що дає змогу формувати відчуття взаємоповаги, колективізму, любові до природи.

Заняття в гуртках акваріумістики допомагають підростаючому поколінню ознайомитися та вивчити певні аспекти життя гідробіонтів, що відкриває широкі можливості для пошуково-дослідницької роботи в умовах освітнього закладу. Учні поглиблюють одержані на уроках знання й розширюють їх обсяг, оволодівають практичними навичками створення та утримання акваріумів різних типів, починають краще усвідомлювати потребу бережливого ставлення до навколишнього середовища.

Заняття гуртка з акваріумістики передбачають проведення дослідницької та природоохоронної роботи. Гуртківці вчаться працювати з літературою, планувати та проводити дослідження, оформляти одержані результати у вигляді повідомлень і рефератів.

Реалізація програми гуртка «Декоративний акваріум» передбачає розмаїття різноманітних активних та інтерактивних методів. Перші спрямовані на розвиток творчого мислення, оскільки вихованці виконують численні творчі завдання. Інтерактивні методи передбачають взаємодію учасників творчого пошукового процесу (співнавчання). Серед таких методів, як засвідчує досвід керівника гуртка, ефективні метод «мозкового штурму», «Мікрофон», метод проектів, евристичних питань та ін. На заняттях гуртка доцільне використання «прес»-методу, який допомагає гуртківцям навчитися аргументовано й у чіткій формі формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання. Наприклад, метод «Прес» сприяє розвитку в школярів умінь висловлювати й аргументовано доводити власну думку: «я вважаю, що ...» (позиція), «тому що ...» (обґрунтування), «наприклад ...» (приклад, наведення фактів та аргументів), «отже, я вважаю ...» (висновки).

Саме в гуртковій роботі пізнання доцільно робити не простішим, а зрозумілішим для учнів. Однак під час формування дослідницьких умінь потрібно пам'ятати, що процес пізнання не безперервна радість: не все може бути цікавим у навчанні. Тому одне із завдань гуртка привчити дитину робити не лише те, що її цікавить, а й те, що не цікавить, робити заради приємності виконати свій обов'язок.

Для пропаганди екологічної інформації вихованці гуртка «Декоративний акваріум» розробляють різноманітні екологічні проекти на тему «Акваріум школяра», закладають підводні сади, проводять конкурси екоплакатів, організовують конкурси-виставки акваріумів з аквадизайну на екологічну тему. Наприклад, подамо опис композиції декоративного акваріума «Природа та людина, до й після».

Площу акваріума 80 л ми розділили на дві частини. В правій представлено природний первісний стан водойми. Для цього нами використано лише натуральні декоративні елементи: каміння, шкаралупу кокоса та корягу. На передньому плані ростуть рослини які вирізняються невеликими розмірами або повільним ростом (анубіас карликовий); середній план представлено криптокориною Вендта й лобелією пурпуровою, що виділяється світло-салатовим кольором і контрастує з іншими зеленими рослинами. На корязі розміщено таїландські папороті, тут же росте папороть Бальбітіс. Для їх росту не обов'язкова наявність ґрунту – лише потрібна можливість прикріплення до субстрату. На відростковій коряги нами закріплено яванський мох, дуже невибагливий і декоративний, а в шкарлупі кокоса поселено річію та знову ж анубіасів. На задньому плані росте валіснерія спіральна – довголистова рослина, а також вільноплаваючий роголисник, за допомогою якого ми прикрили технічні засоби обслуговування акваріума. На поверхні водяного дзеркала росте пісція плаваюча з родини Ароїдних. Таким чином ми охопили всі групи рослин: від вільноплаваючих до вкорінених. Ліва частина акваріуму окреслює екологічні проблеми водойм, що виникли внаслідок дій людини й разом із тим є вільною зоною для плавання риб. Рослини підбирали червоно-бурого кольору, що імітує вплив на них отруйних речовин (нафта, гербіциди, пестициди та ін.), які викидаються або потрапляють у водойми внаслідок безгосподарності людей; червоний ґрунт символізує катастрофу на алюмінієвому заводі в Угорщині, що шокувала весь світ; тут же стилізована рибальська сітка, яка використовувалася бракон'єрами й забута ними, а також частина скляної пляшки, котра символізує забруднення сміттям і відходами. Із рослин ми використали ехінодорус ніжний із родини Частухових на передньому плані, посередині – ехінодорус Рубра. Солітером (одиначка посадка рослин) висаджено німфею. Підбираючи риб, ми користувалися такими критеріями: мирне та гармонійне співіснування; схожі умови утримання; декоративний або оригінальний вигляд. Із риб для оформлення акваріума (80 л) нами використано харацінових стайних рибок із Південної Америки, які невибагливі до умов утримання, але водночас і цікаві для спостереження. Це неон червоний – яскрава миролюбна рибка, яка дуже гарно виглядає в зграйках, пецилобрикон звичайний рибки плавають під кутом 45 головою вгору, за що їх називають рибами-олівцями, рухаються вони переважно у верхніх шарах й харчуються з поверхні води. В темноті забарвлення в цих рибок змінюється з поздовжньо-смугастого на поперечно-смугасте, це можна спостерігати, якщо раптово увімкнути вночі світло. Наностомус маргінатус – невеличка оригінальна рибка, вона як колібрі тріпоче плавцями залишаючись на одному місці. Іріатеріна Вернера з родини Райдужних рибок, на відміну від попередніх, походить з Австралії. В основному в декоративних акваріумах утримують лише самців, оскільки в них особливий спинний плавник – перша частина якого рожево-помаранчева, а друга – із 2-3 довгих чорних виростів, що дублюються на анальному плавцеві, самки ж зовсім непоказні. Зграйка расбор декоративна своїми чорними клиночками. Цим всім рибкам потрібні як місце для вільного плавання так і зарості рослин. Закінчуючи опис нашої композиції «Природа і людина, до і після» ми ще раз нагадуємо людям про те, що на планеті вони не одні, поряд існують інші живі організми – про це потрібно пам'ятати.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Людство житиме доти, доки існуватиме навколишнє середовище. Тому одне з головних завдань освіти – формування в молоді нового екологічного світогляду. Ціннісне ставлення до природи й сформована на його основі екологічна культура, що є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, в освітніх закладах реалізовано за допомогою екологічних гуртків.

Отже, найдоцільніше, як на нашу думку, активізувати роботу гуртка акваріумістики як у школі, так і у вищому навчальному закладі. Це своєрідний творчий процес спілкування учнівської та студентської молоді з природою, що також навчає бережливого ставлення до всього живого на Землі.

Подальшого науково-теоретичного й методичного дослідження потребують проблеми розробки моделі екологічного виховання учнів та студентів на заняттях гуртка «Декоративний акваріум».

Джерела та література

1. Абалкина И. Л. Экологическая ответственность: правовые и экономические механизмы. / И. Л. Абалкина. – Москва : Ин-т США и Канады РАН, 2002.
2. Білявський Г. О. Основи екологічних знань : підручник / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй. – Київ : Либідь, 1997. – 288 с.
3. Бобильов Л. Д. Екологічне виховання молодших школярів. Гурткова робота / Л. Д. Бобильов, О. Д. Бобильова // Початкова школа. – 2003. – №5. – С.64-75.
4. Дрейер О. К. Развивающийся мир и экологические проблемы. / О. К. Дрейер, В. А. Лось. – Москва, 1991. – С. 6-32.
5. Жестова Н. С. Стан екологічного виховання учнів / Н. С. Жестова // Початкова школа. – 1989. – № 10. – С.78-81.
6. Корчак Я. Как любить ребенка / Я. Корчак // Педагогическое наследие. – Москва : Педагогика, 1990. – 272 с.
7. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи / З. Н. Курлянд. – Київ : Знання, 2007. – 495 с.
8. Курняк Л. Д. Екологічна культура: поняття і реальність. / Л. Д. Курняк // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 32-37.
9. Лесгафт П. Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение / П. Ф. Лесгафт. – Москва : Либроком. – 216 с.
10. Макаренко А. С. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / А. С. Макаренко – под ред. И. А. Каирова [и др.] – Москва : Педагогика, 1977. – 400 с.
11. Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості / Л. Морозова // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 88-92.
12. Науменко Г. Освітня складова компонента екологічної культури. / Г. Г. Науменко // Грані. – 2006. – №3. – С. 74-78.
13. Половинко Г. Шляхи підвищення ефективності екологічного виховання школярів / Г. Половинко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2004. – № 16. – С. 4-5.
14. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-ти т. – Київ : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 504 с.
15. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – Київ : Рад. шк., 1983.

References

1. Abalkyna Y.L. Ekologicheskaya otvetstvennost: pravovye y ekonomicheskiye mekhanizmy. / Y. L. Abalkyna. – M.: Yn-t SShA y Kanady RAN, 2002.
2. Biliavskiyi H. O. Osnovy ekolohichnykh znan: Pidruchnyk. / H. O. Biliavskiyi, R. S. Furdui. – K.: Lybid, 1997. – 288 s.
3. Bobylov L.D. Ekolohichne vykhovannia molodshykh shkoliariv. Hurtkova robota / L.D. Bobylov, O.D. Bobylova // Pochatkova shkola. – 2003. – №5. – S.64-75.
4. Dreier O.K. Razvyvaiushchysia myr y ekolohicheskiye problemy. / O. K. Dreier, V. A. Los. – M., 1991. – S. 6-32.
5. Zhestova N.S. Stan ekolohichnoho vykhovannia uchniv / N.S. Zhestova // Pochatkova shkola. – 1989. – № 10. – S.78-81.
6. Korchak Ia. Kak liubyt rebenka / Ia. Korchak // Pedagogicheskoe nasledye. – M. : «Pedagogika», 1990. – 272 s.
7. Kurliand Z.N. Pedagogika vyshchoi shkoly / Z.N. Kurliand. – K.: Znannia, 2007. – 495 s.
8. Kurniak L.D. Ekolohichna kultura: poniattia i realnist. / L. D. Kurniak // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2006. – №3. – S. 32-37.
9. Leshaft P. F. Semeinoe vospytanye rebenka y eho znachenye / P. F. Leshaft. – M. : Lybrokom. – 216 s.
10. Makarenko A.S. Yzbrannyye pedagogicheskyye sochyneniya: v 2 t. / A.S. Makarenko. – Pod red. Y.A. Kayrova y dr. – M.: Pedagogika, 1977. – 400 s.
11. Morozova L. Vykhovannia ekolohichnoi kultury osobystosti /L.Morozova// Vyshcha osvita Ukrainy. – 2001. – №2. – S. 88-92.
12. Naumenko H.H. Osvitianska komponenta ekolohichnoi kultury. / H.H. Naumenko // Hrani. – 2006. – №3. – S. 74-78.
13. Polovynko H. Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti ekolohichnoho vykhovannia shkoliariv / H.Polovynko //Kraieznavstvo. Neohrafiia. Turyzm. – 2004. – № 16. – S. 4-5.
14. Sukhomlynskyi V. O. Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoї osobystosti / V. O. Sukhomlynskyi // Vybrani tvory : u 5-ty t. – K. : Radianska shkola, 1976. – T. 1. – 504 s.
15. Ushynskiyi K. D. Vybrani pedagogichni tvory / K. D. Ushynskiyi. – K.: Rad. shkola, 1983.

Будник Светлана, Капитула Алина. Экологическое направление деятельности кружка «Декоративный аквариум». В статье исследовано актуальную проблему экологического воспитания учащихся и студентов во время кружковой работы. Отражена важность аквариумного дела в формировании экологической культуры воспитанников кружка юных аквариумистов. В статье отмечено что наиболее эффективными на занятиях кружка «Декоративный аквариум» оказались такие интерактивные методы как мозговой штурм, дискуссия, метод «пресс», аквариум, работа в парах или группах, метод проектов и т. п. В работе дано описание композиции декоративного аквариума «Природа и человек, до и после». Сделан вывод о экологическом направлении деятельности кружка «Декоративный аквариум».

Ключевые слова: экологическое воспитание, кружок, декоративный аквариум, кружковая работа.

Budnik Svetlana, Kapitula Alina. Environmental activity of the group «Decorative aquarium». The article studies a topical problem of ecological education of pupils and students during group work. Shows the importance and the aquarium of the case in the formation of ecological culture of pupils of the circle of young aquarists. The article noted that the most effective in the classroom group «Decorative aquarium» were such interactive methods as brainstorming, discussion, method «press», the aquarium, activespace quiz work in pairs or groups, project method, and the like. In this description of the composition and decorative aquarium on the theme of «Nature and man before and after». The conclusion about an environmental activity group «Decorative aquarium».

Keywords: environmental education, circle, decorative aquarium, group circle work.